

## רעליגיע און וויסנשאפט, און זייער צווישנשייד

דער מקור פון רעליגיע און וויסנשאפט.

ווי אזוי איז די רעליגיע צושטאנד געקומען?

מענטשן אין די פארגאנגענע היסטאריע. דער מענטש איז א נייגריגע באשעפעניש, וואס האט ליב צו פארשן יעדע זאך, און פראבירן צו אהערשטעלן א ערקלערונג פאר יעדע וואונדער וואס ער זעהט. אמאליגע צייטן האט געפעהלט זייער אסאך אינפארמאציע, און מענטשן זענען געווען אומ-ערפאלגרייך צו צושטעלן ערקלערונגען פאר די פראגעס וואס באדערט יעדן איינציגן מענטש פון אנפאנג די מענטשהייט:

1. ווי אזוי זענען מיר באשאפן געווארן?
2. פארוואס זענען מיר באשאפן געווארן?
3. וואס איז דא געווען בעפאר מיר זענען אהער געקומען?
4. וואס גייט זיין אינעם צוקונפט?
5. וואס איז דער גורם פאר די מאדנע נאטורליכע ערשיינונגען, אזוי ווי: רעגן, זוהן, רעגן בויגן, ערד-ציטערנישן, און וואלקעינאס?

דא קומט אריין רעליגיע אינעם בילד. וויבאלד מענטשן האבן נישט געקענט צופרידן שטעלן די שווערע פראגעס, האבן זיי אנגעפאנגען צו אויפקומען מיט פארשידענע שאצונגען: קען זיין אז ס'זענען דא מענטשן אדער כחות וועלכע זענען מער ספעציעל פון אונז און זיי האבן אונז באשאפן צוליב אן אומ-באקאנטע צוועק? יענע העכערע מענטשן פלעגן זיי רופן "געטער" (אלים – א לשון פון שטארקייט).

און דעמאלטס ווען זיי האבן פארשטאנען ווער האט באשאפן די עקזיסטענץ, דעם נאטור און אלעס ארום, האבן מענטשן פארגעזעצט צו פארשן, אויב אזוי וואס ווילן פון אונז אט די אלע געטערס? און די פאוינט איז רעליגיע צושטאנד געקומען, מיטן אפטייטשן און ציהען א שטריק פון די געטער צו די מענטשהייט. דא האבן מענטשן אנגעפאנגען צו אפטייטשן די ווילנס פון די געטער, און האבן געענטפערט א וואונדערבארע ענטפער: די געטער זענען פול מיט גוטס, און זיי ווילן אונז אויך שענקען פון די אלע גוטס, און אויב מיר וועלן נאר מסכים זיין צו טוהן און אויספאלגן זייער ווילן, דאן וועלן מיר זוכה זיין צו אלעם גוטן.

אבער דער דאזיגער ערקלערונג איז אביסל פראבלעמאטיש, ווייל אויב טאקע זענען די געטער אזוי גוט, פארוואס איז דא שלעכטס אויף דער וועלט? קען דען זיין אז די יעניגע וואונדערליכע געטער האבן באשאפן דעם שלעכטס אויפן וועלט?!

אויך אויף די פראגע האבן די רעליגיע-מענטשן געטראפן א וואונדערליכע ענטפער: עס זענען פארהאנען כחות וואס זענען אנטקעגן די גרויסע גוטס, די כחות ווערן אנגערופן מיט אלערליי נעמען, אזוי ווי: שדים, שטן, יצר-הרע, שווארצע מלאכים, כוחות הטומאה, און אזוי ווייטער. זיי זענען די וועלכע האבן געברענגט די שלעכטס אויפן וועלט.

(אין א מאמר המוסגר, דער דאזיגער ענטפער איז נישט גענוג, פאר צוויי סיבות: 1. די געטער וועלכע האבן באשאפן די וועלט, האבן אויך באשאפן די שלעכטע כחות, זעהט זיך אויס אז דער גאט איז נישט ממש נאר גוט. 2. אויב די שלעכטע כחות קענען קאליע מאכן די גוטע זאכן וואס דער גאט האט באשאפן, דאן איז דער כח פונעם גאט נישט אזוי גרויס ווי די רעליגיע לערנט אונז).

אזוי איז די רעליגיע צושטאנד געקומען.

ווי אזוי איז די וויסנשאפט צושטאנד געקומען?

מענטשן אין די פארגאנגענע היסטאריע. דער מענטש איז א נייגריגע באשעפעניש, וואס האט ליב צו פארשן יעדע זאך, און פראבירן צו אהערשטעלן א ערקלערונג פאר יעדע וואונדער וואס ער זעהט. אמאליגע צייטן האט געפעהלט זייער אסאך אינפארמאציע, און מענטשן זענען געווען אומ-ערפאלגרייך צו צושטעלן ערקלערונגען פאר די פראגעס וואס באדערט יעדן איינציגן מענטש פון אנפאנג די מענטשהייט:

1. ווי אזוי זענען מיר באשאפן געווארן?
2. פארוואס זענען מיר באשאפן געווארן?
3. וואס איז דא געווען בעפאר מיר זענען אהער געקומען?
4. וואס גייט זיין אינעם צוקונפט?
5. וואס איז דער גורם פאר די מאדנע נאטורליכע ערשיינונגע, אזוי ווי: רעגן, זוהן, רעגן בויגן, ערד-ציטערנישן, און וואלקעיאס?

דא קומט אריין וויסנשאפט אינעם בילד.

וויבאלד מענטשן האבן נישט געהאט קיין צופרידנשטעלנדע ענטפערס פאר די אלע פראגעס, האבן זיי פראבירט צו פארשן די וועלט וועלכע זיי לעבן דערין. צוביסלאך האבן זיי אנטפלעקט אומ-ערווארטענע און וואונדערליכע זאכן, איין אנטפלעקונג האט זיך צוגעשטעלט צו די קומענדיגע, און אזוי האט זיך צונויפגעקליבן אסאך וויסן אויף דער וועלט וועלכע מיר לעבן דערין.

אבער מיט דעם אלעם, זענען מיר נאך געבליבן מיט אסאך אומ-פארענטפערטע פראגעס, ווייל נישט אלעס איז קלאר, און נישט אויף יעדע פראגע און וואונדער האבן מיר געפונען אן ערקלערונג. אבער אויך ווען מיר פארשטייען נישט אלעס דארפן מיר זיך נישט יאגן און ארויסציהען אומ-ריכטיגע מסקנות איבער העכער-נאטורליכע זאכן. נאר מיר דארפן וויסן אז אונז דארפן מיר מער פארשן, און ארויף ברענגען נאך שאצונגען און טיארעס, און עס איבער קוקן ביז מיר גייען באקומען נאך ענטפערס.

ביזדערווייל ווערט אויפגעדעקט נאך און נאך קלארע ערקלערונגען אויפן אנטוויקלונג פונעם עקזיסטענץ און לעבן, זאכן וואס זייער גאנצע עקזיסטירונג איז געוואנדן און א צופעליגער געשעהניש, אבער דאס איז שוין אן אנדערע נושא...

די מסקנות פון רעליגיע און וויסנשאפט:

דורך די צוויי ריכטונגען האבן מיר באקומען ענטפערס אויף די ברענענדיגע פראגעס, ווי צום ביישפיל:

1. ווי אזוי זענען מיר באשאפן געווארן?

לויט די רעליגיע האט גאט באשאפן אדם הראשון פון די ערד, און פון זיין ביין האט ער באשאפן חווה, אזוי האט זיך אנגעפאנגען די מענטשליכע פארמערונג אויף זיינע אלע מינים. (פאר מער לייענט –

[http://he.wikipedia.org/wiki/בריאת\\_אדם\\_ונוה](http://he.wikipedia.org/wiki/בריאת_אדם_ונוה).)

לויט די וויסנשאפט זענען מיר באשאפן געווארן פון פארשידענע סארט צעלן און פראטינס. די וויסנשאפט דיטאלירט די אויסגאנג און אנטוויקלונג פון די אלע מאטריאלן ביז מיר זענען באשאפן געווארן. און במשך די גאנצע צייט זענען מיר פאר צו לערנען נאך און נאך. (אויף צו פארברייטערן דיין וויסן - ?????).

2. פארוואס זענען מיר באשאפן געווארן?

רעליגיע – אין בראשית קאפיטל א פסוק כ"ו : ויאמר אלהים נעשה אדם כצלמנו כדמותנו וירדו בדגת הים ובעוף השמים ובבהמה ובכל-הארץ ובכל-הרמש על הארץ...

דאס הייסט אז מיר זענען באשאפן געווארן כדי צו וועלטיגן אויף די פארשידענע בעלי-חיים.

און אין קאפיטל ב פסוק ה: ואדם אין לעבוד את האדמה... און דערנאך אין פסוק ז שטייט: וייצר אלהים את האדם עפר מן האדמה ויפח באפיו נשמת חיים ויהי האדם לנפש חיה.

דאס הייסט מיר זענען באשאפן געווארן כדי צו בעארבאטן די ערד.

וויסנשאפט – מיר זענען באשאפן געווארן ספאנטאניש פונקט אזוי ווי אלע אנדערע זאכן אינעם עקזיסטענץ, אן קיין שום דרויסנדיגע ציהל.

3. וואס איז דא געווען בעפאר מיר זענען אהער געקומען?

רעליגיע – הארץ היתה תוהו ובוהו ורוח אלהים מרחפת על פני המים (עס ווערט נישט דערמאנט וואס איז געווען בעפאר די גייסט פון גאט האט געשוועבט איבער די וואסער, אדער וואס איז געווען בעפאר גאט, און ווי אזוי די וואסער איז באשאפן געווארן. אבער מיר טארן נישט פארשן דערין, אזוי ווי עס שטייט אין די משנה אז מ'טאר נישט פארשן וואס איז געווען פאר בריאת העולם, און וואס וועט זיין דערנאך).

אבער די וויסנשאפט, האט אסאך געפארשט און אנטפלעקט וואס איז געווען ביז די סינגאלארישע פאזיט, און עס איז נאכנישט דא אן אנגעגעבענע וויסנשאפטליכע ענטפער אויף די פראגע וואס איז געווען בעפאר די סינגאלארישע פאזיט, און וואס האט גורם געווען די אנפאנג פונעם אנטוויקלונג. עס זענען דא פארשידענע סארטן שאצונגען און אין די יעצטיגע יאהרן פארשט מען אין שווייץ נוצנדיג פארגעשריטענע כלים, וואס איז געווען די ערשטע פארטיקל אויף די וועלט. א זאך וואס וועט לכאורה אונז דערנענטערן א שטאפל נענטער צום לייזונג.

4. וואס גייט זיין אינעם צוקונפט (די ענדע פון די וועלט)?

אין די רעליגיע איז דא אסאך קעגנזייטיגע נבואות, נישט פונקטליך און צומישט. די וויסנשאפט פראבירט נישט צו נבואה זאגן אויפן צוקונפט, אבער אויסדרוקליך פראבירט זי צו קוקן צו וואו אהין וועט אונז פירן די וועלטליכע אנטוויקלונג, און פארברייטערונג פונעם עקזיסטענץ.

5. וואס איז דער גורם פאר די מאדנע נאטורליכע ערשיינונגען, אזוי ווי: רעגן, זון, רעגן בויגן, ערד-ציטערנישן, און וואלקעניאס?

רעליגיע – רעגן: ווענט זיך אינעם גיין אין די ווילן פון גאט, אזוי ווי עס שטייט : "אם בחוקותי תלכו ונתתי גשמיכם וכו'.

רעגן בויגן: די צוזאג פון גאט צו נח אז ער וועט שוין מער נישט ברענגען א מבול אויפן וועלט, און ווען ער וועט צארענען וועט ער אונז צייכענען דורכן רעגן בויגן אז מיר זאלן פאררעכטן אונזערע מעשים.

ערד ציטערניש: גאט קוקט אויף די ערד און זי ציטערט, אזוי ווי עס שטייט "המביט לארץ ותרעד".

וואלקעינא: גאט רירט אן די בערג, אזוי ווי עס שטייט "יגע בהרים ויעשנו".

ווינשאפט – רעגן: די זוהן ווארעמט אן די וואסער און זיי דרייען עס איבער צו פארע, וואס וועגט ווייניגער פון לופט, וואס גייען ארויף ביז די אינווערסיע לעיער (א לופט לעיער וואס העכער איהם איז דא א הייסע לופט לעיער וואס בלאקירט די פארע פון ארויפצוגיין), דארט נעמען זיך צוזאם די אלע קליינע פארעס צו ווערן איין גרויסע וואלקן, און די לופט וואס רוקט זיך אינעם וואלקן שטיפט די פארעס און איז גורם זיי זאלן ווערן שווערע טראפנס גענוג אויף אראפ צו פאלן צו די ערד. און אזוי באקומען אונז רעגן.

רעגן בויגן: אן אפטיקאלער נאטורליכער ערשיינונג וועלכע ווערט אלס א רעזולטאט פון די ברעכעריי, צוטיילונג און צוריקשיינונג פון די ליכט שטראלן וואס שפראצן ארויס פון א פונטלידיגע מקור, און מערסטנס פעלער רעדט מען פון א בויגן וואס געשעהט דורך די ברעכעריי פון די זוה'ס ליכט שטראלן, די ליכט שטראלן ווערן צוטיילט אינעם רעגן טראפ בשעת'ן אריינגיין און ארויסגיין פון איהם, אלס א רעזולטאט ווערט די ווייסע ליכט שטראל צוטיילט און די אלע קאלירן וואס באשטייען איהם.

ערד ציטערניש: א געאלאגישע נאטורליכע ערשיינונג וואס געשעהט מערסטנס נאנט צו די צוגעטשעפעטע פלאטעס פונעם ערד קוגל. די פלאם פייער פון די טיפענישן אינעם ערד-קוגל פראבירט די גאנצע צייט זיך צו אויפרייסן, צומאל לאזט ער ארויס זייער א שטארקע פרעשור אין די פלעצער, א זאך וואס ברענגט צו אן אומ-געווענליכע רייבעריי.

וואלקעינא: אן אויסדרוק צו די מעכטיגע היץ וואס איז באהאלטן אין די טיפענישן פונעם ערד-קוגל, א היץ וואס האט די מעגליכקייט צו צולאזן פעלזן שטיינער, די מאסע פון די צולאזענע פעלזן שטיינער איז קלענער פון די הארטע פעלזן שטיינער וועלכע זענען אויפן אויבערפלאך פונעם ערד-קוגל, צוליב דעם גייען די צולאזענע פעלזן שטיינער צוביסלאך ארויף צום אויבערפלאך. דאס קען פאסירן אין צוויי געאלאגישע ערטער: אין דעם ארט ווי די פלאטעס זענען מחובר, און אין די הייסע פונטל.

ביז דא איז אויף רעליגיע, וויסנשאפט און זייער צווישנשייד.

(גענומען פונעם ארטיקל וואס איז ארגינעל געשריבן געווארן אין העברעאיש דורך **משה ריס**).